

De unieke Zauberflöte van Simon McBurney

Na een volledig uitverkochte reeks voorstellingen en unanieme loftuitingen van zowel pers als publiek op Simon McBurney's *Zauberflöte* in december 2012, besloot De Nationale Opera de productie van het Britse multitalent twee seizoenen later versneld te hernemen. Een terug- en vooruitblik met twee zangers die voor deze herneming terugkeren: de Nederlandse bariton Thomas Oliemans, die de rol van Papageno vertolkt, en de tenor Wolfgang Ablinger Sperrhackle, die Monostatos zingt.

door Laura Roling

ZOWEL OLIEMANS als Sperrhackle hebben hun respectievelijke rollen in *Die Zauberflöte* reeds vaak vertolkt bij verscheidene operahuizen, in zowel traditionele als “moderne” ensceneringen. Beiden zijn het er echter over eens dat de McBurney-Zauberflöte een van de meest geslaagde producties is waar ze in hebben gezongen. ‘Toen ik gevraagd werd voor de reprise, zei ik meteen ja! De aanpak van Simon was zo plezierig’ vertelt Sperrhackle. Maar wat is er zo bijzonder aan de benadering van McBurney? ‘Hij heeft geen centraal concept dat hij op de opera plakt’ stelt Sperrhackle. ‘En dat kan ook niet bij *Die Zauberflöte*. Er zitten zoveel lagen en openingen voor interpretaties in de opera: als je dit werk vanuit een centraal concept benadert doe je het werk automatisch tekort. Nu hebben we een rijke voorstelling

die alle aspecten van *Die Zauberflöte* recht doet.’ Oliemans is het hiermee eens en voegt toe dat McBurney ook veel dialoog terug heeft gehaald die meestal geschrapt wordt en verschillende scènes aangepast heeft: ‘bij een *Zauberflöte* ligt het gevaar altijd op de loer dat het een soort bonbondoos met weinig inhoud wordt, een losse collectie Mozart-hits. Dat is hier niet het geval, er is in deze productie wel degelijk een verhaal. Maar wat het allemaal betekent, dat vult McBurney niet voor het publiek in.’

Afgebakende blokjes

Maar hoe gaat McBurney dan in de praktijk te werk, zonder een centraal sturend concept of idee? Oliemans doet de werkwijze van McBurney uit de doeken: ‘tot zo’n twee à drie weken voor de première hebben we alleen

Een beweegbaar platform fungeert als centraal decorstuk

gezongen hebben en die gewend zijn dat alles bij een reprise behoorlijk vastligt – ergerden zich eraan dat ze nog zoveel moesten experimenteren. Ik vind het echter een heel fijne manier van werken en neem die vragende, onderzoekende houding ook mee naar de andere rollen die ik vertolk.’ Sperrhackle, die als vervanger voor de oorspronkelijke vertolker van Monostatos pas bij de repetities aansloot toen deze een eind op gang waren gekomen, bevestigt de experimenterende aanpak van McBurney: ‘Hij doet heel veel met awareness-oefeningen: uitproberen hoe karakters zich fysiek tot elkaar kunnen verhouden op het toneel. Dit soort

uitprobeersels zouden nergens toe kunnen leiden, maar bij Simon werkt het en dragen ze bij aan het eindresultaat.’

Maar had McBurney dan voor aanvang geen enkel idee van wat hij precies wilde zien op het podium? Volgens Oliemans zou het best eens zo kunnen zijn dat hij eigenlijk veel concreter ideeën voor ogen had over *Die Zauberflöte* dan hij deed voorkomen: ‘het kan best zijn dat Simon ook een beetje speelde dat hij zo zoekende was. Veel aspecten van de voorstelling, bijvoorbeeld de aanwezigheid van een beweegbaar platform als centraal decorstuk, lagen al een tijdje vast.’

Monostatos

Ook over Monostatos had McBurney vrij concrete ideeën, zo vertelt Sperrhackle. ‘Monostatos (wiens naam in het Grieks “hij die er alleen voor staat” betekent) is namelijk een

losse scènes in niet-chronologische volgorde behandeld. We behandelden telkens afgebakende blokjes muziek en tekst en diepten deze helemaal uit. Na goed naar de tekst en muziek te hebben gekeken, zijn we vervolgens heel fysiek te werk gegaan en hebben we erg veel geëxperimenteerd: “wat gebeurt er als ik dit heel jolig speel, en wat als ik dit heel serieus-dramatisch doe? En wat is daarbij de fysieke verhouding tot de andere karakters op het toneel?” – dat soort zaken hebben we allemaal uitgeprobeerd. McBurney is, in tegenstelling tot veel andere regisseurs, niet iemand die je duidelijk aangeeft waar je moet opkomen, wat je moet uitvoeren en waar je precies weer moet afgaan. Bij Simon wordt alles continu in *Frage* gesteld. Dat heeft bij de reprise in Aix-en-Provence wel gebotst. Geroutineerde zangers – die hun rol misschien al honderden keren

VERVOLG VAN PAGINA 21

problematisch karakter. Hij is een “boosaardige Moor”, die ten tijde van Mozart – en tegenwoordig ook nog wel eens – als zwart-geschminkte man ten tonele gebracht wordt. Hij vertoont weliswaar boosaardig gedrag, door een poging tot aanranding van Pamina te doen, maar wat hij op dat moment zingt, dat ook een “lelijke zwarte” een menselijke behoefte heeft aan liefde en intimiteit, toont aan hoe racisme in zijn werk gaat: Monostatos leeft in een systeem waarin hij constant afgewezen en “ontmenselijkt” wordt en zaken hem misgund worden. Vervolgens gaat hij zich op zijn beurt patroonbevestigend gedragen.’ Het komt wel eens voor dat regisseurs de racistische thematiek in *Die Zauberflöte* volledig schuwen, maar McBurney behandelt dit thema op geheel eigen wijze. ‘In deze productie wordt Monostatos, die er geenszins uitziet als een Moor, naarmate de voorstelling vordert steeds hariger en zijn motoriek steeds beestachtiger. Dit maakt de werking van racisme ook steeds duidelijker: in een maatschappij waarin Monostatos telkens als beest weggezet wordt kan hij – als een self-fulfilling prophecy – niet anders dan daadwerkelijk een beest worden.’

Complexe karakters

Sperrhackle krijgt, als zogenaamde karaktertenor, vaker complexe rollen voor zijn kiezen. ‘Dit is een bewuste keuze. Ik wilde oorspronkelijk een bariton worden vanwege de interessante en soms zelfs kwaadaardige

karakters die je dan kunt vertolken. Ik hoopte op het conservatorium mijn stem te kunnen verlagen, maar dat zat er niet in. Daarom was de keuze voor de interessante en ambigue tenorkarakters snel gemaakt. Ik heb in mijn tijd als onderdeel van het zangersensemble in Linz wel lyrische tenorrollen gezongen, maar dat beviel me niet zo goed. Ik wil liever het schimmige karakter zijn dan de held.’ Bij DNO is Sperrhackle ook te zien geweest als Klaus Narr in *Gurre-lieder* en Mime in *Das Rheingold* en *Siegfried*. ‘Een overeenkomst tussen Mime en Monostatos is dat in de portrettering van allebei de karakters racistische ondertonen zitten: zo zijn er bij Mime toch anti-semitische ondertonen te bespeuren, die ik altijd meeneem in mijn rolvoorbereiding. Net zoals Monostatos is Mime namelijk ook niet simpelweg de kwaadaardige “ander”: Siegfried behandelt hem immers ontzettend slecht, en der Wanderer/Wotan komt Mime ook nog eens tijdens zijn bezoek vertellen dat hij óf Siegfried zal doden óf door Siegfried ge-

dood zal worden. Welke keuze heeft Mime dan eigenlijk nog? Eigenlijk is hij tussen al die goden en helden juist het meest menselijke karakter.’

Papageno

Ook Oliemans is een vaak geziene zanger op het podium van DNO, recentelijk in *Die Meistersinger von Nürnberg* en *Laika*. Op het moment dat ik hem spreek staat hij in Amsterdam op het toneel als Schaunard in *La bohème*. Voor zijn vertolking van Papageno tijdens de eerste speelreeks van *Die Zauberflöte* werd hij door de Vrienden van de Nationale Opera verkozen tot solist van het seizoen 2012-13 en mocht hij de Prix d’amis in ontvangst nemen. Wat maakt zijn Papageno zo bijzonder? ‘In deze voorstelling wordt Papageno gedreven door slechts één simpele, serieuze wens: hij wil dat zijn leven oké is. Hij wil de eenvoudige zaken des levens op orde hebben: voldoende eten en drinken, een vrouwtje. Voor hem geen verheven verlangens of gedachten. Alle handelingen die mijn Papageno op het podium verricht komen uit dat grondverlangen voort. Hij is dus nooit grappig “om het grappig zijn”, alles ontstaat uit de manier waarop hij in het leven staat.’

Repetities

Er is voor de eerste speelreeks van *Die Zauberflöte* zo’n twee maanden gerepeteerd. ‘Het is hieraan te danken dat de voorstelling zo is geworden zoals hij in 2012 was. En ook nu hebben we weer veel tijd om de herneming in te studeren en te verfijnen. Er zal ongetwijfeld

het een en ander afwijken van de eerste speelreeks, al is het maar doordat de productie in de tussentijd ook Londen [zonder Oliemans, red.] en Aix-en-Provence [met Oliemans, red.] heeft aangedaan en ondertussen ook verder gegroeid is.’ De lange repetitieperiodes die DNO kent zijn vrij uniek in operaland, vertelt Oliemans. ‘Ik zong een tijdje terug Schaunard in *La bohème* bij the Royal Opera in Londen, in een productie die 40 jaar oud is, maar waarbij John Copley, de oorspronkelijke regisseur, wel weer terugkeerde voor de instudering. Daarvoor waren slechts tien repetitiedagen beschikbaar. Een groot contrast met de ruimte die bij DNO beschikbaar is.’ ●

Wolfgang Ablinger-Sperrhackle (Monostatos), Christina Landshamer (Pamina)

Thomas Oliemans (Papageno) vindt zijn leven niet oké.